

РОЗДІЛ II

Облік, аналіз, аудит та оподаткування

УДК 339.56:657-044.337

Калінеску Тетяна,
доктор економічних наук, професор
Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
м. Харків, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4919-5788>
e-mail: tetyana.calinescu@gmail.com

Мартиненко Катерина,
здобувач другого освітнього рівня спеціальності «Облік і оподаткування»,
Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3340-5090>
e-mail: martinenko12kate@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-01-28-37>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено обліково-контрольне забезпечення експортно-імпортних операцій підприємств для поліпшення управлінського обліку. Визначено проблеми відображення в обліку інформації щодо експортно-імпортних витрат та обґрунтована доцільність систематизації витрат в площині управлінського обліку, із врахування географічних та господарських особливостей діяльності. У ході дослідження була запропонована форма звіту та алгоритм розрахунків показників на основі введення додаткових рахунків обліку, яка дозволить підприємству визначати уточнену суму доходів та витрат, фінансовий результат від зовнішньоекономічної діяльності, як в розрізі звітних показників, так і для прийняття правильних управлінських рішень, та оцінити ефективність ведення цієї діяльності.

Ключові слова: обліково-контрольне забезпечення, управлінський облік, адміністративні витрати, витрати на збут, географічні та господарські сегменти, управлінська звітність.

Calinescu Tetyana,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»,
Professor of the Management and Business Administration Department,
Kharkiv

Martynenko Kateryna,
Student of the second educational level in Accounting and Taxation Specialty,
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»,
Kharkiv

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND CONTROL SUPPORT OF EXPORT AND IMPORT OPERATIONS OF ENTERPRISES

The article examines accounting and control support for export-import operations of enterprises in the context of management accounting of these operations. It was determined that today there are problems with the accounting of information on the costs of export-import operations, which do not allow enterprises to fully calculate the effectiveness of conducting foreign economic activities.

Each enterprise implements management accounting personally, the current legislation allows adding new ones to the list of sub-accounts with preservation of sub-account codes according to the Chart of Accounts, based on the needs of management, control, analysis and reporting of the enterprise. This measure will allow the enterprise to receive more detailed, specific information, which will help the management staff in planning, analysis and control of the accounting and control support of export-import operations, to make decisions, for the effective implementation of their activities.

As a result of the study of the problems of accounting and control support for export-import operations, additional accounts for accounting of income and expenses of foreign economic activity, which will be kept according to geographical and economic segments, as well as an algorithm for the formation of a corresponding management report on financial results, which reflects these additional incomes and additional expenses, are proposed arising during the implementation of this activity. According to the given algorithm for calculating the absolute and relative efficiency of the enterprise's export activity, in the future it is possible to calculate the absolute and relative efficiency of each individual export operation, which will provide the necessary information for the process of making managerial decisions regarding the selection of the most effective types of products.

Thus, the effectiveness of the export operation is determined not only by the amount of costs incurred by the exporter during the operation, but also by other factors, including the correct determination of the customs value, which depends on the amount of taxes paid.

Key words: accounting and control support, management accounting, administrative expenses, sales expenses, geographic and economic segments, management reporting.

Постанова проблеми та її значення. Систематизація інформації щодо витрат підприємства за експортно-імпортними операціями є важливим складником обліково-контрольного забезпечення для ефективного управління їх діяльністю, тому потребує відповідної інформаційної підтримки. Слід наголосити, що витрати за цими операціями є досить різноманітними, а їх облік системно пов'язаний із відображенням активів та зобов'язань в іноземній валюті, що актуалізує питання не тільки обліку, але й контролю курсових різниць. Окрім того, якість інформаційного забезпечення впливає на обґрунтованість прийнятих управлінських рішень, а сама інформація про зовнішньоекономічну діяльність формується завдяки реальних і дієвих даних бухгалтерського обліку. Проте особливості проведення аналізу і контролю експортно-імпортних операцій викликають незгодженість бухгалтерського обліку із законодавчими нормами зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема існують проблеми з відображенням експортних операцій у бухгалтерському обліку і побудови ефективної системи контролю, аналізу, оцінювання та прогнозування цих операцій. Тому виникає проблема в удосконаленні обліково-контрольного забезпечення експортно-імпортних операцій.

Як показав **аналіз останніх джерел і публікацій**, суттєвий внесок у дослідження процесу обліково-контрольного забезпечення експортно-імпортних операцій суб'єктів господарювання внесли праці таких вітчизняні науковців як І. В. Жиглей [1], Л. В. Коваль [2], Н. В. Оляднічук, О. Д. Підлубна [3] та інших.

Так в роботі І.В. Жиглей [1] досліджувалось здійснення експортних операцій, а саме згідно яких рахунків відбувається відображення даних операцій. А також автор намагається систематизувати нормативні вимоги щодо відображення експортних операцій в бухгалтерського обліку задля зменшення кількості облікових помилок.

В той час, у роботі Л.В. Коваль [2] розглядається особливості формування облікової політики підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, та визначається значення процесу формування інформації аналітичного і синтетичного обліку за різними видами експортно-імпортних операцій. На цих позиціях стоять Н.В. Оляднічук та О.Д. Підлубна [3], котрі приділяють увагу особливостям здійснення експортно-імпортних операцій в Україні, та пропонують систематизацію обліку та документального забезпечення зовнішньоекономічних операцій.

Хоча і деякі вчені, такі як В.Ю. Гордополов [4], саме приділяють увагу удосконаленню процесу управління бухгалтерського обліку, завдяки поліпшення планування, організації, мотивації контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, однак це питання все ще недостатньо досліджені,

особливо в умовах необхідності розширення експортно-імпортних операцій в різних галузях національної економіки, що викликає потребу в розширенні і удосконаленні контрольно-облікового забезпечення експортно-імпортних операцій задля збільшуваних потреб управління зовнішньоекономічною діяльністю та її ефективністю.

Мета і завдання статті. Метою статті є дослідження сучасних проблем обліково-контрольного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства та удосконалення їх складових для поліпшення управління діяльністю підприємств. Виходячи із поставленої мети планується виконання завдань щодо аналізу законодавчої бази, виявлення можливостей удосконалення обліково-контрольного процесу експортно-імпортних операцій, формування розширеного переліку субрахунків доходів і витрат для розрахунку ефективності здійснення експортно-імпортних операцій у розрізі окремих видів управлінського обліку.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Найважливішим джерелом отримання інформації про результати діяльності підприємства є управлінська звітність, яка складається на основі накопичення сукупності різного роду показників фінансової та виробничо-господарської діяльності. Саме управлінська звітність дає можливість здійснювати аналіз та контроль окремих видів діяльності, в т.ч. зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Дослідження обліково-контрольне забезпечення експортно-імпортних операцій було здійснено в рамках діяльності підприємств аерокосмічної галузі, що дозволило виявити проблеми щодо формування управлінської звітності та ефективного використання інформації, що заходиться у цих формах. Саме тому пропонується переглянути алгоритм формування відповідних управлінських звітів та накопичувати окремо інформацію про доходи та витрати, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Тож кожне підприємство загалом здійснює облік, контроль для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства різним стейкхолдерам (внутрішнім і зовнішнім користувачам) для прийняття рішень на основі існуючої управлінської звітності. В методичних рекомендаціях по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку зазначено [5], що формування аналітичних даних здійснюється групуванням однакових за економічним змістом даних первинних документів у відомостях, з яких підсумки переносяться до відповідних журналів. Деталізація аналітичної інформації у реєстрах бухгалтерського обліку підприємства може розширюватися, змінюватися, виходячи із необхідності мати потрібні показники, їх аналітичну деталізацію за об'єктами обліку, в тому числі передбачається облік на окремих рахунках (запасів, витрат, доходів тощо). Безпосередньо забезпечити необхідну додаткову інформацію можливо зробити у потрібному аналітичному розрізі шляхом накопичення первинної інформації у допоміжних відомостях, розшифровках і т.п. А згідно Інструкції 291 (загальні положення) «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [6] є можливість використовувати субрахунки, виходячи з потреб управління, контролю, аналізу й звітності, що дозволять доповнювати існуючі рахунки, вводити нові субрахунки (другого і третього порядків) із збереженням кодів (номерів) субрахунків Плану рахунків. Тобто кожне підприємство може вести аналітичний облік, виходячи з нормативно-правових актів бухгалтерського обліку, а також здійснювати кореспонденцію рахунків, що встановлені підприємством для потреб управлінського обліку.

Якщо перейти до фінансових звітів, то дані, які там подаються, мають бути представлені в узагальненому вигляді, проте згідно п. 5 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [7] будь-яке підприємство має право самостійно визначати порядок і спосіб реєстрації та узагальнення інформації в реєстрах, з дотриманням єдиних засад, урахуванням особливостей своєї діяльності та технології обробки облікових даних.

Тому, формуючи облікову політику внутрішньогосподарського обліку підприємства, важливо приймати до уваги, що для досягнення конкретних цілей підприємства та розробки стратегій майбутнього розвитку необхідна наявність достатньої і деталізованої інформації. Чим більш інформація буде деталізованою та конкретизованою, то вона стане в нагоді управлінському

персоналу при вирішенні задач планування, аналізу, контролю, розробці рішень в рамках кожного сегмента здійснюваної діяльності підприємством. А значить при здійсненні підприємством експортно-імпортних операцій, безпосередньо, виникає необхідність у деталізації аналітичному обліку інформації про доходи та витрати підприємства щодо виробництва і реалізації продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Досліджуючи облік експортно-імпортних операцій на підприємствах аерокосмічної галузі, виявлено, розбіжність між Інструкцією 291 та П(С)БО 29 [6, 8] в частині ведення аналітичного обліку витрат та доходів за географічними та господарськими сегментами. Згідно Інструкції 291 аналітичний облік за рахунком 23 «Виробництво» ведеться за видами виробництв, статтями витрат і видами продукції, проте для контролю й аналізу ефективності експортно-імпортних операцій необхідна також деталізація витрат за іншими складовими та характеристиками. А згідно п. 21 П(С)БО 29 до складу витрат звітних сегментів не включаються: адміністративні витрати та витрати на збут, які пов'язані з діяльністю підприємства в цілому і не можуть бути віднесені до окремих сегментів. Тому відповідно до класифікації витрат зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), пропонується вести аналітичний облік адміністративних витрат та витрат на збут за статтями, наведеними в п.18 та п.19 П(С)БО 16 «Витрати» [9], і окремо в розрізі за географічними та господарськими сегментами (табл. 1).

Вказані в табл. 1 статті витрат підприємство може доповнювати і змінювати самостійно, залежно від видів витрат в розрізі за звітними сегментами. Наприклад, облік витрат на збут можна організувати окремо за готовою продукцією, товарами і послугами, покупцями, сегментами збуту та статтями витрат.

Таблиця 1

Аналітичні рахунки, що формують додаткові витрати, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю підприємства

92 Адміністративні витрати	
9212 – Адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством операцій з експорту, що відносяться на окремий вид продукції	
92121	Витрати на оплату праці працівників відділу ЗЕД
92122	Витрати на відрядження працівників відділу ЗЕД за межі території України
92123	Витрати на утримання основних засобів загальногосподарського призначення за кордоном
92124	Витрати на міжнародні поштові та канцелярські витрати, міжнародні телефонні розмови
92 Витрати на збут	
9312 – Витрати на збут експортної продукції, що відносяться на окремий вид продукції	
93121 – Витрати на митне оформлення	
931211	Витрати на оплату послуг митних брокерів в Україні
931212	Витрати на сплату експортного мита
931213	Оплата сертифікату походження для експорту
931214	Витрати на ліцензування продукції
931215	Витрати за отримання сертифікату якості продукції
93122 – Витрати на пакування при збуті експортної продукції	
93123 – Транспортно-експедиційні витрати при збуті експортної продукції	
931231	Витрати на навантаження продукції
931232	Витрати на транспортування товару всередині країни до основного транспорту
931233	Витрати на навантаження на основний транспорт
931234	Витрати на оплату основного транспорту
931235	Витрати на страхування продукції
931236	Витрати на розвантаження продукції з основного транспорту
931237	Витрати на транспортування продукції за кордоном

931238	Витрати на розвантаження продукції на склад покупця
93124	– Витрати в зв'язку з донарахуванням митними органами митних платежів при експорті

Джерело: Розроблено авторами на основі [4]

Також відповідно п.7.2. П(С)БО 29 підприємство може самостійно визначати географічні збутові сегменти, в яких можна виокремлювати місце розташування основних ринків збуту та покупців продукції підприємства. А у відомості аналітичного обліку за субрахунком 932 «Витрати на збут експортної продукції» відображається аналітичний облік за видами основних покупців та в залежності від країни експорту (основні ринки збуту), тобто підприємство може самостійно деталізувати географічні регіони, виходячи з необхідності розкриття необхідної інформації. Відповідно вищесказаному можна запропонувати для проведення контролю і аналізу ефективності експортно-імпортних операцій, порівняння додаткових доходів та витрат введення окремих рахунків управлінського обліку, що накопичують інформацію про показники:

7011-12/1(У) – Умовний дохід від реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку;

7011-12/2(У) – Додатковий дохід від різниці в цінах (експортних та внутрішніх).

Де розряди у означених управлінських рахунків визначаються таким чином:

1-3 позиція – субрахунок 701;

4 позиція – вид продукції 7011;

5 позиція – замовник 7011-1;

6 позиція – сегмент (країна експорту) 7011-11;

7 позиція – рахунки управлінського обліку 7011-12/1(У), 7011-12/2(У).

Відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» при здійсненні експортних операцій можуть виникати курсові різниці від зміни курсу валют, а інформація про доходи від курсових різниць має узагальнюватись на субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці». Тому для визначення фінансового результату за географічними сегментами рекомендовано до субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» додати такі аналітичні рахунки:

7911 Фінансовий результат від операційної діяльності на внутрішньому ринку;

7912 Фінансовий результат від операційної діяльності на зовнішньому ринку;

7912-1(У) Додатковий фінансовий результат від ЗЕД.

За кожним аналітичним рахунком можна відкривати окремі відомості аналітичного обліку, а відображення інформації в таких аналітичних відомостях може здійснюватись комбінованим записом: в хронологічній послідовності та систематизовано. Облікові записи слід вести за однорідними економічними ознаками.

Дані, що можуть надходити з аналітичних відомостей, будуть основою для заповнення форм управлінської звітності, що містить необхідну інформацію для контролю ефективності експортно-імпортних операцій та розрахунку показників прибутковості. У табл. 2 представлений приклад обліку експортно-імпортних операцій завдяки створення додаткових рахунків.

Таблиця 2

Облік експортно-імпортних операцій за допомогою додаткових рахунків

№	Зміст операції	Дт	Кт	Документи обліку
1	Дохід від реалізації продукції на внутрішньому ринку	361	7011-1	В журналах № 3 (відомості аналітичного обліку 361), № 6 (відомості аналітичного обліку 7011) та Головні книзі
2	Дохід від реалізації продукції на експорт: умовний дохід від реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку та додатковий дохід від різниці в цінах (експортних та	362	7011-2	в журналі № 3, № 6

	внутрішніх).			
3	Додатковий дохід від різниці в цінах (експортних та внутрішніх)	362	7011-12/2(У)	в журналі № 3, № 6
4	Дохід від операційної курсової різниці	362	7141	в журналі № 3, № 6
5	Собівартість реалізованої продукції на внутрішньому ринку	9011	26, 91	в журналі № 5 та Головні книзі
6	Собівартість реалізованої продукції на експорт	9012	26,91	в журналі № 5 та Головні книзі
7	Адміністративні витрати (зовнішній ринок)	922	661, 651, 3722, 685	в журналі № 3, № 5 та Головні книзі
8	Витрати на збут (зовнішній ринок)»	932	661, 651, 685, 641, 655, 632	в журналі № 3, № 5 та Головні книзі
9	Інші операційні витрати (зовнішній ринок)	9482 9421 9422 945	684 333 334 362	в журналі № 1, № 3, № 5 та Головні книзі

Джерело: Власна розробка авторів

При розробці і затвердженні складу управлінської звітності підприємства також необхідно враховувати, що класифікатор статей має бути досить детальним для отримання корисної інформації про доходи та витрати підприємства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Проте більша деталізація інформації та її виокремлення потребує й більшого часу та трудовитрат щодо складання управлінської звітності, але завдяки цьому можна отримати ґрунтовну аналітичну інформацію, що дозволить оперативно приймати необхідні управлінські рішення щодо контролю за здійсненням експортно-імпортних операцій.

Обов'язковою умовою прийняття правильних рішень щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності є оцінювання її ефективності, що традиційно визначається зіставленням досягнутого економічного результату з витратами, які отримало підприємство в процесі експортно-імпортних операцій. Досить коректно оцінювати ефективність, як на стадії планування виходу на зовнішні ринки, що буде показувати ступінь корисності та зацікавленості виходу підприємства на конкретні ринки закупівлі або продажу певних товарів і послуг, так і на стадії безпосереднього ведення зовнішньоекономічної діяльності, де показники ефективності визначають позитивні чи негативні тенденції, які слугують індикаторами для прийняття певних управлінських рішень щодо необхідності її коригування, усунення чи відмови від такої діяльності.

У табл. 3 зазначено проєкт управлінського звіту про фінансові результати ЗЕД та показана логіка розрахунку показників на основі додаткових рахунків обліку.

Запропонована форма управлінської звітності дозволяє визначити суму додаткових доходів і додаткових витрат, а рекомендований склад звітності надає можливість визначити фінансовий результат від експортно-імпортової діяльності в розрізі визначених сегментів за звітний період. Також зазначена логіка розрахунку показників у табл. 3 відповідно до рекомендованого переліку субрахунків доходів та витрат від експортно-імпортних операцій за географічними та господарськими сегментами, дозволить виявити проблемні аспекти ведення не тільки зовнішньоекономічної, але фінансово-господарської діяльності в цілому.

Проект управлінського звіту про фінансові результати зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Номер рядка	Стаття	Джерело інформації (рахунок)
1	2	3
РОЗДІЛ 1. ДОХОДИ		
1	Дохід від реалізації продукції на внутрішньому ринку	7011-1
2 = 3+4	Дохід від реалізації продукції на експорт, у т.ч.:	7011-2
3	умовний дохід від реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку;	7011-12/1(У)
4	додатковий дохід від різниці в цінах (експортних та внутрішніх).	7011-12/2(У)
5	Доходи від операційної курсової різниці	7141
6 = 4+5	Додатковий дохід експортної діяльності	7011-12/2(У); 7141
РОЗДІЛ 2. ВИТРАТИ ДІЯЛЬНОСТІ		
7	Собівартість реалізованої продукції на внутрішньому ринку	9011
8	Собівартість реалізованої продукції на експорт	9012
9	Адміністративні витрати (внутрішній ринок)	921
10 = 11+12+13+14	Адміністративні витрати (зовнішній ринок), у т.ч.:	922
11	оплата праці працівників відділу ЗЕД;	9221
12	відрядження працівників відділу ЗЕД;	9222
13	утримання необоротних активів за кордоном;	9223
14	міжнародні поштові та канцелярські витрати, міжнародні телефонні розмови.	9224
15	Витрати на збут продукції (внутрішній ринок)	931
16 = 17+23+24+32+33	Витрати на збут продукції (зовнішній ринок), у т.ч.:	932
17 = 18+19+20+21+22	митне оформлення, з них:	9321
18	оплата послуг митних брокерів в Україні;	9321-1
19	сплата експортного мита;	9321-2
20	отримання сертифікату походження для експорту;	9321-3
21	ліцензування продукції;	9321-4
22	отримання сертифікату якості продукції.	9321-5
23	пакування при збуті експортної продукції.	9322
24 = 25+26+27+28+29+30+31	Транспортно-експедиційні витрати при збуті експортної продукції, з них:	9323
25	навантаження продукції;	9323-1
26	транспортування товару всередині країни до основного транспорту;	9323-2
27	навантаження на основний транспорт;	9323-3

28	оплата основного транспорту;	9323-4
29	страхування продукції;	9323-5
30	розвантаження продукції з основного транспорту;	9323-6
31	транспортування продукції за кордоном;	9323-7
32	розвантаження продукції на склад покупця.	9323-8
33	Витрати на рекламу та дослідження ринку експорту	9324
34	Витрати у зв'язку з донарахуванням митними органами митних платежів при експорті	9325
35	Інші операційні витрати (внутрішній ринок): сплата санкцій за невиконання умов контрактів	9481
36 = 37+38+39+40	Інші операційні витрати (зовнішній ринок), у т.ч.:	
37	сплата санкцій за невиконання умов зовнішньоекономічних контрактів;	9482
38	купівля іноземної валюти;	9421
39	продаж іноземної валюти;	9422
40	втррати від операційної курсової різниці.	945
41 = 10+16+36	Додаткові витрати від експортної діяльності	9012, 92,93,94
Розділ 3. Фінансові результати		
42 = 1-7-9-15-35	Фінансовий результат (внутрішній ринок)	7911
43 = 2-8-10-16-36	Фінансовий результат (зовнішній ринок)	7912
44 = 6-41	Додатковий фінансовий результат від ЗЕД	79121 (У)
45 = 2 / (8+10+16+36)	Коефіцієнт абсолютної ефективності ЗЕД	
46 = 6 / 41	Коефіцієнт відносної ефективності ЗЕД	

Джерело: Власна розробка авторів

Для здійснення експортно-імпортних операцій пропонується розраховувати абсолютну ефективність:

$$E_{аб} = \frac{Дум.вн.р. + Дд}{С_e + Вадм.е + Взб.е + Він.е}, \quad (1)$$

де: Дум.вн.р. – умовний дохід від реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку - умовна величина, яка розраховується як добуток кількості реалізованої експортної продукції та її ціни на внутрішньому ринку на дату відвантаження;

Дд – додатковий дохід від різниці в цінах (експортних та внутрішніх);

С_e – собівартість реалізованої продукції на експорт;

Вадм.е – адміністративні витрати зовнішнього ринку;

Взб.е – витрати на збут продукції на зовнішній ринок;

Він.е - інші операційні витрати на зовнішній ринок.

Зважаючи на те, що здійснення підприємством зовнішньоекономічної діяльності не обмежується виконанням окремої зовнішньоекономічної операції, а є комплексом різноманітних операцій, що мають свої умови й особливості, то рекомендовано розраховувати відносну ефективність зовнішньоекономічної діяльності за звітний період:

$$E_{відн} = \frac{Де.д.}{Ве.д.}, \quad (2)$$

де Де.д. – додаткові доходи від здійснення експортної діяльності;

Ве.д. – додаткові витрати на здійснення експортної діяльності.

Саме визначення відносної економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства на основі додаткових доходів та витрат дає змогу, на відміну від існуючих підходів, визначати ефективність як фінансовий результат окремої господарської операції та оцінити ступінь впливу ЗЕД на загальну ефективність підприємства при наявних обсягах експорту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження обліково-контрольного забезпечення експортно-імпорتنих операцій в рамках підприємств аерокосмічної галузі дозволило запропонувати додаткові рахунки обліку доходів і витрат та сформувати управлінський звіт про фінансові результати зовнішньоекономічної діяльності, що визначає практичну цінність та новизну отриманих результатів саме для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Запропоновані додаткові рахунки, звіт та підходи до оцінювання ефективності експортно-імпорتنі діяльності підприємства дозволяють забезпечити необхідною інформацією процес прийняття управлінських рішень щодо вибору найбільш ефективних видів продукції при здійсненні операцій ЗЕД, виявляти чинники, що впливають на результати цієї діяльності, отримати інформацію щодо подальшого планування та прогнозування експорту й імпорту, проводити роботу по імпортозаміщенню та відновленню експорту до обсягів довоєнного часу. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на забезпечення обліково-контрольної діяльності щодо відновлення експортного потенціалу підприємств та пошуку індикаторів для формування об'єктивних управлінських звітів відповідно угод щодо експорту та імпорту з країнами Європи в рамках набуття майбутнього членства у Євросоюзі.

Джерела та література

1. Жиглей, І. В., & Осіпчук, Д. С. Експорт товарів і послуг: спільні та відмінні риси обліку й оподаткування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. №4(90). С. 148–154.
2. Коваль Л. В. Формування системи обліку окремих видів діяльності на рівні підприємства. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 4. С. 175–185.
3. Оляднічук Н. В. Облік експортно-імпорتنих операцій / Н. В. Оляднічук, О. Д. Підлубна // *Облік і фінанси*. 2017. № 1. С. 48–56.
4. Гордополов В. Ю. Комплексна модель трансформації теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку в забезпеченні управління зовнішньоекономічною діяльністю. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/50.pdf
5. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. Дата оновлення: 21.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v0356201-00?lang=uk#Text> (Дата звернення: 11.01.2024).
6. Інструкція про застосування [Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій](#) : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 29.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (Дата звернення: 11.01.2024).
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.01.24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14?lang=uk#Text> (Дата звернення: 11.01.2024).
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» від 19.05.2005 р. № 412. Дата оновлення: 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05#Text> (Дата звернення: 11.01.2024).
9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (Дата звернення: 11.01.2024)

Reference

1. Zhiglej, I. V., & Osipchuk, D. S. (2020). Eksport tovariv i poslug: spilni ta vidminni risi obliku j opodatkuvannya [Export of goods and services: common and distinctive features of accounting and taxation]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*, 4(90), 148–154. [in Ukrainian].

2. Koval, L.V. (2020). Formuvannya sistemi obliku okremih vidiv diyalnosti na rivni pidpriyemstva [Formation of an accounting system for individual activities at the enterprise level]. *Ekonomika, finansi, menedzhment: aktualni pitannya nauki i praktiki.* 4, 175–185. [in Ukrainian].
3. Olyadnichuk, N. V. (2017). Oblik eksportno-importnih operacij [Accounting of export-import transactions]. *Oblik i finansi.* 1, 48–56. [in Ukrainian].
4. Gordopolov, V. Yu. Kompleksna model transformaciyi teoretiko-metodologichnih polozhen buhgalterskogo obliku v zabezpechenni upravlinnya zovnishnoekonomichnoyu diyalnistyu [Complex model of transformation of theoretical and methodological provisions of accounting account in providing formation of foreign economic activity]. *Efektivna ekonomika.* 4. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/50.pdf [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennya Metodichnih rekomendacij po zastosuvannyu registriv buhgalterskogo obliku : nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 29.12.2000 r. № 356. Data onovlennya: 21.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v0356201-00?lang=uk#Text> (data zvernennia: 11.01.2024) [in Ukraine].
6. Instrukciya pro zastosuvannya Planu rahunkiv buhgalterskogo obliku aktiviv, kapitalu, zobov'yazan i gospodarskih operacij pidpriyemstv i organizacij : nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 30.11.1999 r. № 291. Data onovlennya: 29.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (data zvernennia: 11.01.2024) [in Ukraine].
7. Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini [On accounting and financial reporting in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. No 996-XIV. Data onovlennia 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14?lang=uk#Text> (data zvernennia: 11.01.2024) [in Ukraine].
8. Pro zatverdzhennya Nacionalnogo polozhennya (standartu) buhgalterskogo obliku 29 «Finansova zvitnist za segmentami» vid 19.05.2005 r. № 412. Data onovlennya: 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05#Text> (data zvernennia: 11.01.2024) [in Ukraine].
9. Pro zatverdzhennya Nacionalnogo polozhennya (standartu) buhgalterskogo obliku 16 «Vitrati» vid 31.12.1999 r. № 318. Data onovlennya: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (data zvernennia: 11.01.2024) [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 01.02.2024 р.